Posavski muzej Brežice
Cesta prvih borcev 1, 8250 Brežice, Slovenija
tel: 07 466 05 11

OBČINA BREŽICE
Cesta prvih borcev 18, 8250 Brežice, Slovenija
tel: 07 620 55 00

Datum: 11. 5. 2015

500 LET KMEČKEGA UPORA 1515; Le vkup, le vkup uboga gmajna
Tiskovna konferenca
Ponedeljek, 11. maj 2015, ob 10. uri v Malem avditoriju Posavskega muzeja Brežice.

Gradivo za novinarje

Leta 2015 mineva 500 let od prvega vseslovenskega kmečkega upora. Le redko imamo možnost obeležiti tako pomembne obletnice, ki zaokrožujejo pol tisočletja življenja našega območja.

Tako smo se številne ustanove in posamezniki na podlagi zavedanja pomena naporov naših prednikov združili v vseslovenski medinstitucionalni projekt, v katerem bomo z različnimi pogledi in aktivnostmi obeležili 500 let velikega dogodka. Program, ki ga koordinira Posavski muzej Brežice, nastaja v tesnem sodelovanju z Arhivom Republike Slovenije, Kozjanskim parkom Podsreda, Kulturnim domom Krško, enotama Mestni muzej Krško in Grad Rajhenburg, Narodnim muzejem Slovenije, Oddelkom za etnologijo in kulturno antropologijo in Oddelkom za zgodovino FF, Univerza v Ljubljani, Osnovno šolo Brežice, Pokrajinskim muzejem Celje, Pokrajinskim muzejem Kočevje, Slovensko Matico, Zgodovinskim arhivom Celje in ZRC SAZU, Zgodovinskim inštitutom Milka Kosa, Zavodom za šolstvo RS ter z drugimi strokovnjaki (npr. Borisom Hajdinjakom).

Ravno s povezovanjem in skupnimi napori se je začelo burno 16. stoletje, ki ga poleg boja za staro pravdo zaznamujejo veliki dosežki Primoža Trubarja in Jurija Dalmatina ter različni dogodki, ki so postavili temelj naroda, jezika in naše istovetnosti. Obletnica se tako z zgodovinskimi dejstvi kot s konceptom, ki je pripravljen, vključuje tudi v sodobnost.

V kontekstu dogodkov zadnjih let v Sloveniji, ki so povezani tudi s še vedno enim izmed ključnih družbenih vprašanj, namreč koliko je ljudstvo subjekt, koliko pa objekt politike, je ta obletnica gotovo odmevna. Zaradi prvih natisnjenih slovenskih besed (*…leukhup, leukhup, leukhup, leukhup woga gmaina* oziroma *le vkup, le vkup uboga gmajna …*) je kmečki upor leta 1515 tudi eden od najpomembnejših dogodkov naše zgodovine, čeprav je morda manj znan.

Osrednji datumi skupnih dogodkov:

1. **V soboto, 16. maja 2015, bo ob 10.30 v Viteški dvorani Posavskega muzeja Brežice** odprtje likovnega digitalnega natečaja slovenskih šol.

Program: Základni škola Dobřany, Republika Češka in Osnovna šola Brežice, Republika Slovenija.
Ustvarjalci razstave, udeleženci natečaja, so učenci in dijaki enajstih osnovnih in srednjih šol. Sodeluje 5 osnovnih in 6 srednjih šol, 155 avtorjev in 8 mentorjev. Skupaj so ustvarili 104 dela. Razstava bo na ogled do konca leta 2015 v Posavskem muzeju Brežice in v sodelujočih ustanovah. Odprtje je del prireditev Maj v mestu 2015.

alenka.cernelic.kroselj@pmb.si
obcina.brezice@brezice.si

2. **V petek, 19. junija 2015, ob 20. uri** na dvorišču gradu Brežice, na predvečer, ko je bil brežiški grad leta 1515 požgan. Proslavo bodo sooblikovali vrhunski glasbeniki in umetniki iz Posavja, območja, ki ga pokriva Posavski muzej Brežice (občine Brežice, Krško, Kostanjevica na Krki, Sevnica), nagovor bo imel župan Občine Brežice, o pomenu upora pa bo spregovoril eden vidnejših proučevalcev obdobja dr. Vasko Simoniti. Pred proslavo, ob 19. uri, organiziramo predavanje zgodovinarja Borisa Hajdinjaka, enega izmed osrednjih in vztrajnih raziskovalcev dogajanja na Slovenskem v 16. stoletju.
   Predstavil bo nova zgodovinska dejstva o 500-letnici kmečkega upora na Slovenskem. Gre predvsem za faktografske popravke: kdo - kaj točno je bil povod za upor (do zdaj je veljalo da Jurij Thurn, posestnik gospostva Kočevje, vendar je bil ubit že leta 1512), nadalje kako je delovala uprava takratnega vladarja cesarja Maksimilijana I. Habsburškega, ki je skušal upor preprečiti in kako so takratni podložniki in plemiči razmišljali in zakaj so potem naredi to, kar so naredili. Vključena bodo tudi nova spoznanja s področja vsakdanjega življenja, oz. kakšna je bila materialna kultura ljudi v času upora in kakšen pomen ima letak s prvimi tiskanimi slovenskimi besedami v sicer nemški pesmi najemniških vojakov, ki so upor zatrli: »Stara pravda« in »Le vkup, le vkup uboga gmajna«.
   Proslavo, ki jo programsko sooblikujeta Simona Rožman Strnad, JSKD OI Brežice in Alenka Černelič Krošelj, PMB, bodo izvedli:

- Puntarji: člani KD Svoboda Brestanica, mentorica Margareta Marjetič, Občina Krško. Oblačilni videz: mag. Irena Ina Čebular, Inštitut za svobodo oblačenja, Brestanica – projekt je podprla Občina Krško.
- Matija Stipanič, dramski igralec, Občina Kostanjevica na Krki, bere nemško pesem Nova pesem o kranjskih kmetih s prvimi slovenskimi tiskanimi besedami »stara pravda« in »Le vkup, le vkup …«
- Oktet Jurij Dalmatin, vodi Tine Bec, Občina Sevnica.
- Mešani pevski zbor Viva, dirigentka Simona Rožman Strnad, Občina Brežice.
- Matjaž Predanič z rock skupino Grizl (diplomant Akademije za glasbo, skladatelj, Občina Brežice.

3. **V ponedeljek in v torek, 9. in 10. novembra 2015, bo ob 9.30 v** Malem avditoriju Posavskega muzeja Brežice znanstveni simpozij ob 500-letnici. Simpozij bodo sooblikovali vodilni strokovnjaki z različnih področij (zgodovine, etnologije, umetnostne zgodovine, muzeologije) in osvetlili dogajanje pred 500 leti vse do sodobnosti.
   Programski odbor: dr. Petra Svoljšak, ZRC SAZU; dr. Sašo Jerše, Oddelek za zgodovino, FF UNI LJ, dr. Vasko Simoniti, Slovenska matica, Boris Hajdinjak, Prva gimnazija Maribor in Alenka Černelič Krošelj, Posavski muzej Brežice.

Muzejski razstavi:

1. **Pokrajinski muzej Kočevje**, razstava Le vkup, le vkup uboga gmajna, odprtje, 34. 4. 2015. Razstava bo na ogled do konca februarja 2016. Avtorji Ivan Kordiš, Mihael Petrovič ml. in Vesna Jerbič Perko.
2. **Pokrajinski muzej Celje**. Damir Žerič; pripravlja razstavo z naslovom »Kri bo tekla za svobodo zlato«; otvoritev bo 4. junija 2015 ob 18 h in bo na ogled do pomladi prihodnje leto v Razstavišču Stara Grofija v Celju. Razstava bo osvetlila vzroke, ki so privedli do upora, izbruh, razširitev in zadušitev upora ter njegove posledice. Osrednja pozornost bo namenjena predstavitvi letaka s prvimi slovenskimi tiskanimi besedami.

Terenska raziskava:

alenka.cernelic.kroselj@pmb.si
obcina.brezice@brezice.si

Študentje prvega letnika prve stopnje študija Etnologije in kulturne antropologije bodo v drugi polovici novembra 2015 izvedli terensko raziskavo na temo identitete kmetov in drugih prebivalcev Posavja in Kozjanskega. V raziskavi jih bo zanimalo, kakšen ugled imajo kmetje v sodobni slovenski družbi, kako opisujejo svoj družbeni status, kako ugled kmečkega poklica oblikuje kmetovo samozavest ter kako drugi prebivalci Kozjanskega in Posavja opisujejo svojo robno geografsko pozicijo glede na večje centre moči. V skladu z obletnico bodo pozorni na to, kakšna je in kako se oblikuje sodobna kritična misel med prebivalstvom tega dela Slovenije. Nosilca sta doc. dr. Mateja Habinc, asistent doc. dr. Miha Kozorog, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, FF, Univerza v Ljubljani. Pri izvedbi sodelujejo Kozjanski park in Posavski muzej Brežice.

Zgodovinski arhiv Celje prav tako zbira gradivo o uporu.

Zavod za šolstvo RS pa je v svoj program vključilo naslednje – ta del vodi mag. Vilma Brodnik:

1. priprava učnega gradiva za obravnavo 500. letnice vseslovenskega kmečkega upora v osnovni in srednji šoli – pripravijo člani predmetne razvojne skupine za zgodovino na ZRSŠ,
2. priprava delovnega lista za izvedbo zgodovinskega terenskega dela po sledeh vseslovenskega kmečkega upora za osnovno in srednjo šolo – pripravijo člani predmetne razvojne skupine za zgodovino na ZRSŠ,
3. v sodelovanju z arhivi bi lahko pripravili kratko zgodovinsko berilo z zgodovinskimi viri o kmečkih uporih – pripravijo člani predmetne razvojne skupine v sodelovanju z arhivi,
4. enega od dobrih poznavalcev kmečkih uporov bodo povabili kot predavatelja na seminar za gimnazijske profesorje zgodovine konec avgusta 2015,
5. redno lahko obveščamo učitelje zgodovine o dogodkih v zvezi z obeleževanjem 500. letnice vseslovenskega kmečkega upora prek spletne skupnosti, ki šteje ok. 400 učiteljev.

Gimnazija Brežice pa je dala pobudo, da se pri njih odvije tekmovanje iz zgodovine na to temo v šolskem letu 2015/2016.

Puntarski časopis:
Izdali bomo Puntarski časopis, ki bo izšel 11. junija 2015 in bo tako priloga Posavskega Obzornika v 27.000 izvodih kot samostojna izdaja v 10.000 izvodih. Sodelujejo vsi vključeni v projekt in širše, izdajo pa vodi Posavski muzej Brežice v sodelovanju z Zavodom Nevidounum.

Puntarska pot:
V sodelovanju Posavskega muzeja Brežice in Kulturnega doma Krško, enota Grad Rajhenburg je oblikovana Puntarska pot, na katero bo javnost vabljena v drugi polovici oktobra, predvidoma, 24. in 25. oktobra 2015.
Pot bo zajela pomembna središča vpeta v dogajanje leta 1515, vključevala bo ogled razstav, gradov in bo strokovno vodena.

Drugi programi:
Vse sodelujoče ustanove pripravljajo in izvajajo različne programe, ki vključujejo **predavanja, delavnice, predstavitve, dogodke, objave** ipd.

alenka.cernelic.kroselj@pmb.si
obcina.brezice@brezice.si

Posavski muzej Brežice
Cesta prvih borcev 1, 8250 Brežice, Slovenija
tel: 07 466 05 11

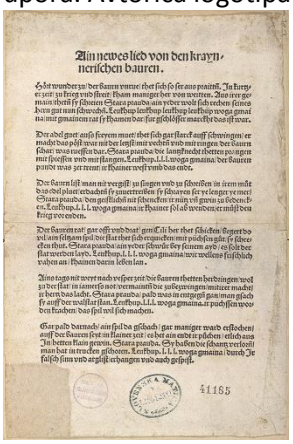
OBČINA BREŽICE
Cesta prvih borcev 18, 8250 Brežice, Slovenija
tel: 07 620 55 00

V Posavskem muzeju Brežice smo na podlagi risbe Franja Stiplovška oblikovali dva »puntarja«, ki promovirata obletnico in projekt. Izdali smo tudi letak – pobarvanko z osnovnimi podatki v slovenskem in italijanskem jeziku.
Risba dveh puntarjev na razstavi Hrvaško-slovenski kmečki upor 1573 med letoma 1957 in 1987.

Priložnostna znamka in ovojnica:
S podporo Občine Brežice in z delom Društva zbirateljev Verigar Brežice bo v sredini junija izdana priložnostna znamka in ovojnica kot del obeležitve 500-letnice vseslovenskega upora.

LOGOTIP - obrazložitev
Za izhodišče logotipa ob 500-letnici kmečkega upora je oblikovalka uporabila črke klica z letaka »Ain newes lied von den kraynnerischen bauern« iz leta 1515, ki je bil natisnjen na Dunaju. Tako so bili leta 1515 natisnjeni tudi prvi slovenski tiskani stavki. Šlo je za geslo in bojni klic slovenskih upornikov »Stara prauda« in »Leukhup, leukhup, leukhup, leukhup woga gmaina«. Oboje je natisnjeno v nemški pesmi iz leta 1515 o zmagi nad slovenskimi uporniki. Izvod letaka se danes nahaja v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani.
V logotipu smo obdržali tipografijo in črno barvo črk zapisa ter dodali rdečo barvo kot poudarek pomenu upora. Avtorica logotipa je Vesna Zakonjšek, univ. dipl. arh., Kozjanski park.

Ain newes lied von den krayn-
nerischen bauren.

Letak hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani.
Vsi dogodki potekajo pod **častnim pokroviteljstvom predsednika Republike Slovenije Boruta Pahorja.**

alenka.cernelic.kroselj@pmb.si
obcina.brezice@brezice.si